

URTX

L 'APORTACIÓ DE LA CULTURA URGELLENCA A LA RENAIXENÇA LITERÀRIA DE PONENT

Joan Cornudella Olivart

L'APORTACIÓ DE LA CULTURA URGELLENCA A LA RENAIXENÇA LITERÀRIA DE PONENT

**Joan
Cornudella
Olivart**

Professor de l'IES
Lo Pla d'Urgell
de Bellpuig

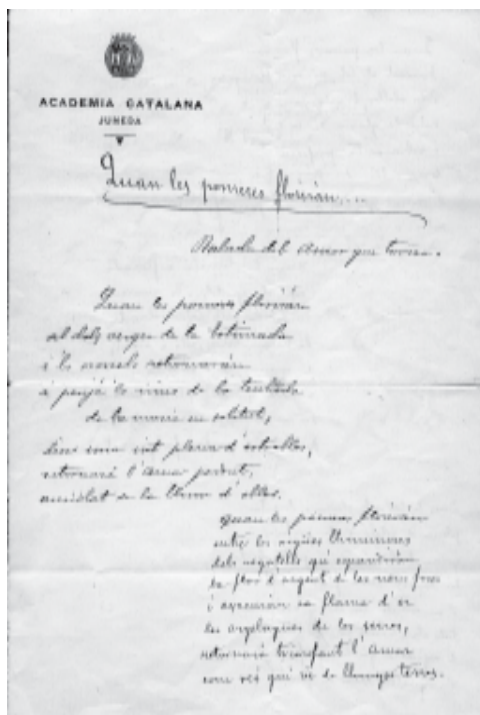
L'estètica que propugnava el Modernisme literari a la Catalunya de tombant de segle és gairebé imperceptible en la mentalitat dels escriptors que es donen a conèixer a les terres urgellenques, la majoria d'ells únicament a través de les revistes locals o comarcals. L'endarreriment cultural lleidatà, o sigui, la inexistència de modernitat amb l'entrada al segle XX serà atribuït en bona part a l'antiprogressisme polític, representat pel caciquisme rural, i a la influència d'un cert integrisme religiós.

Per sort, el catalanisme polític lleidatà de principis de segle no solament anirà situant Lleida i comarques de la plana en el curs general de la dinàmica ideològica catalana, sinó que emprendre una revisió crítica de la història social i cultural contemporània pròpia dels nous temps que corren. A Lleida, a través del certa-

men literari iniciat l'any 1895, es pretenia, mal que fes ús d'una fórmula, els Jocs Florals, ja en certa decadència, atraure a la ciutat les principals figures de la cultura catalana i així, a través del seu prestigi, disposar d'una eina eficaç de catalanització literària i social. El certamen de l'Associació Catalanista esdevindrà no tan sols un instrument per normalitzar el catalanisme cultural lleidatà, sinó també un símbol de prestigi social. Aquesta institució — que tindrà cura d'organitzar el certamen fins al 1923 — desvetllarà el foment de la renaixença literària gràcies a la presidència de personalitats vinculades, la majoria, a l'estètica modernista (Joan Maragall, Ignasi Iglésias o Prudenci Bertrana) i noucentista (Pompeu Fabra o Josep Carner). A Lleida, però, tractant-se d'una perifèria cultural, no es produeix una poètica excessivament original. Encara es viu de la temàtica popular d'arrel neoromàntica.

Lleida marcarà la pauta de les celebracions dels certàmens floralescos a Ponent, sempre emmirallant-se amb entusiasme en les propostes imposades pels Jocs Florals de Barcelona. Aquesta capitalitat cultural que ha assumit Lleida no entra, però, en contradicció amb la puixança que estan començant a adquirir altres poblacions de la plana. L'aurèola deixada pel certamen dels Jocs Florals de Barcelona encara es fa notar a l'interior. A l'hora de promoure iniciatives culturals que arribin al poble sempre es topa amb els mateixos entrebancs. La cultura encara es mou en cercles molt reduïts. Es depèn molt de l'empenta d'alguna publicació local, d'alguna associació políticocultural o, a vegades, fins i tot, del reconeixement popular d'escriptors de Lleida o de Barcelona que fan arribar la seva influència a comarques.

Aquests fets justifiquen, en certa manera, que no hi hagi continuïtat en la convocatòria de Jocs Florals en les úniques poblacions que han celebrat la festa literària des de 1912 a 1923. Balaguer és l'única excepció en el temps: con-

**Poema manuscrit
de mossèn Anton
Navarro**, premiat amb
la Flor Natural
als Jocs Florals
de Barcelona.
Juneda (1922)

voca, en l'interval de deu anys, dos premis dels Jocs Florals. L'un, al maig de 1912, amb la presència de Joan Maria Guasch (president) i de mossèn Anton Navarro (secretari); i l'altre, al mes de setembre de 1923, avalat per l'autoritat de Josep Maria Millàs-Raurell i de Valeri Serra i Boldú.

Les altres poblacions lleidatanes, Les Borges Blanques (maig de 1912), Agramunt (setembre de 1912), Juneda (agost de 1919), Artesa de Segre (abril de 1923) i Mollerussa (maig de 1923) presenten el seu cartell dels Jocs Florals en una sola ocasió. L'èxit de la convocatòria depèn, bàsicament, de quatre factors: de l'equip humà que organitza l'esdeveniment cultural, de l'oferta econòmica dels premis en litigi, de la nòmina d'escriptors premiats i de les personalitats literàries convidades en funcions de jurat.

Artesa de Segre aposta per la presidència de l'escriptor barceloní Prudenci Bertrana. En canvi, la resta de poblacions valoren més el mestratge literari d'autors lleidatans com Magí Morera i Galícia, mossèn Anton Navarro o Josep Iglésies Guizard. I això es combina amb el prestigi dels mantenidors i la magnitud de la figura política, social o literària del president.

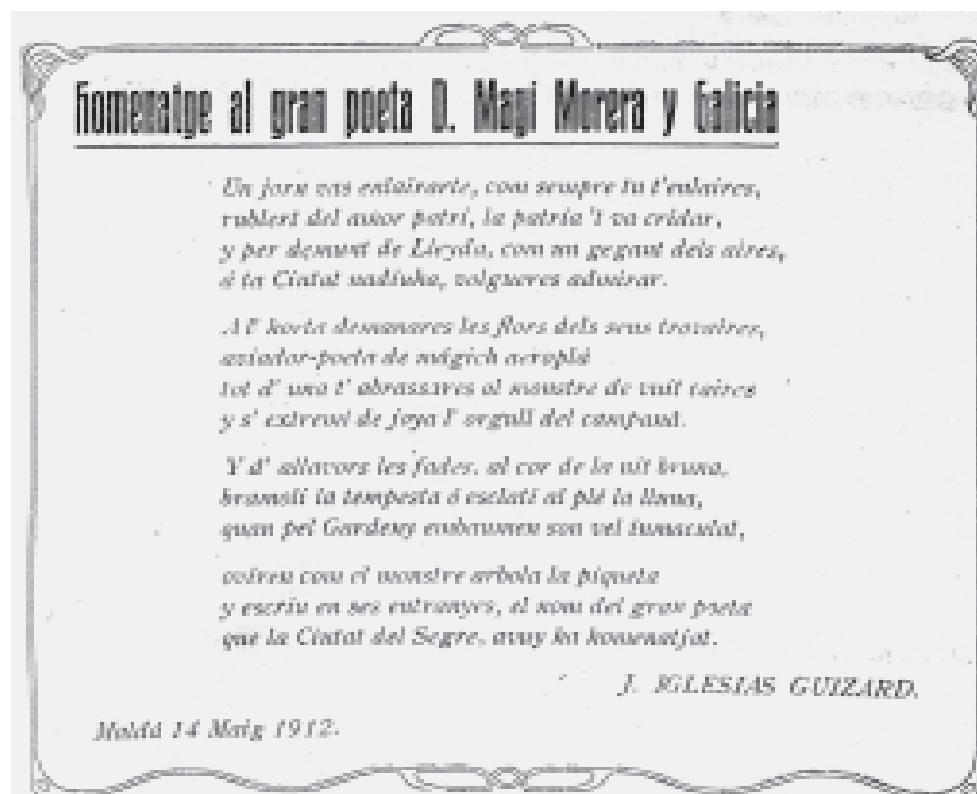
Els escriptors lleidatans, llevat de Fermí Palau Caselles, mossèn Anton Navarro i Josep Iglésies Guizard, passen totalment despercebuts en la nòmina de guanyadors de premis importants en els Jocs Florals de les terres

Capçalera de La Falç.
Balaguer (1912)

urgellenques. En canvi, hi ha escriptors de la geografia oriental que sembla que s'hagin especialitzat en aquests tipus de premis ja que obtenen, en diverses ocasions, resultats altament satisfactoris. Autors com mossèn Llorenç Ribé, Octavi Saltor, Pere Salom o Remei Morlius d'Andreu repeteixen premis en poblacions diferents.

És lícit de constatar que la voluntat de professionalització literària que propugnava el Noucentisme, la veritable transcendència popular, social i patriòtica que han assolit aquests certàmens i, els generosos premis en metàl·lic que hi ofereixen algunes poblacions, esperona aquests escriptors a participar-hi assídua-

Secció "Cròniques de la comarca" de Lo Pla d'Urgell.
Bellpuig (1912)

Editorial del periòdic independent *Renaixement*.
 Artesa de Segre (1922)

Portada de la revista quinzenal *Urgell-Segarra*. Mollerussa (1923)

ment. A més, és clar, hi participen per adquirir un cert reconeixement en el món de les lletres gràcies al fet d'haver guanyat algun premi important.

I cal tenir present que l'equip humà que organitza un certamen literari necessita un suport econòmic molt important. A més de la difusió encertada a través de la premsa local o nacional, alguna entitat, organisme o associació ha d'avaluar totes les gestions que s'han de dur a terme perquè hi participin tant els escriptors com el poble que viurà la festa literària. La literatura es barreja tot sovint amb les pretensions polítiques dels organitzadors. L'Ajuntament, la Diputació o la Mancomunitat de Catalunya acostumen a ser darrere de l'organització o, com a mínim, de l'oferiment d'algun premi ordinari o extraordinari. Tres estils d'organització, doncs, marquen les pautes dels Jocs Florals de les comarques del pla:

-Un tarannà institucional eclesialístic o civil: és el cas de les dues convocatòries de Balaguer. L'any 1912, dins dels actes de les festes de Maig, el bisbat d'Urgell, la comissió oficial de festes de l'Ajuntament i la Diputació Provincial convoquen el certamen amb motiu de la restauració del santuari del Sant Crist. L'any 1923 es convoca el premi, en el programa de festes de la fira de setembre, arran de la romeria del Sant Crist.

I una altra població urgellenca, Agramunt, l'any 1912 opta per convocar els seus Jocs Florals a l'entorn dels torrorns. La comissió de festes de l'Ajuntament, d'acord amb la iniciativa presen-

tada per l'escriptor Joan Viladot-Puig, s'encarrega de les gestions administratives de la festa civil.

-Una associació de caire polític: l'any 1912 el centre carlí de Les Borges Blanques organitza, per al mes de maig, una vetllada política, literària i musical d'arrel profundament tradicionalista. Dins dels actes religiosos i cívics programen els primers "Juegos Florales Jaimistas". La seva pretensió no és purament literària, sinó de propaganda dels seus ideals polítics. I això, òbviament, fa minvar la qualitat de les obres presentades i la seva projecció literària.

En canvi, a Juneda, tot i organitzar-se des de l'Associació Nacionalista local, vinculada políticament a la Lliga Regionalista, el seu ressò periodístic i literari supera totes les previsions inicials. Amb motiu de la Festa Major, el dia 31 d'agost de 1919, l'esperit que impera a la festa és estrictament literari ja que l'Associació, amb l'assessorament i mestratge de mossèn Anton Navarro, encomana l'organització del certamen a la seva secció cultural. Josep Carner hi guanya la Flor Natural. Guerau de Liost i Joaquim Folch i Torres hi obtenen premis extraordinaris de poesia.

—Una publicació local: és el cas exemplar de les revistes d'Artesa de Segre i de Mollerussa. El dia 2 d'abril de 1923 el setmanari *Renaixement*— periòdic quinzenal dirigit per Jaume Bosch i Barrera— organitza els primers Jocs Florals de la població. La Flor Natural anà a parar a mans d'un poeta lleidatà: Fermí Palau i Caselles. Ell, mestre de vocació, és un poe-

REPOS

La vila dorm. Les esteles
la vetllen tan dolçament
que argenten les teules blanques
calentes encar, del sol roent.

Té la vila un bell misteri
en la calma de la nit
que fins les meves petjades
neixen en mig de neguit

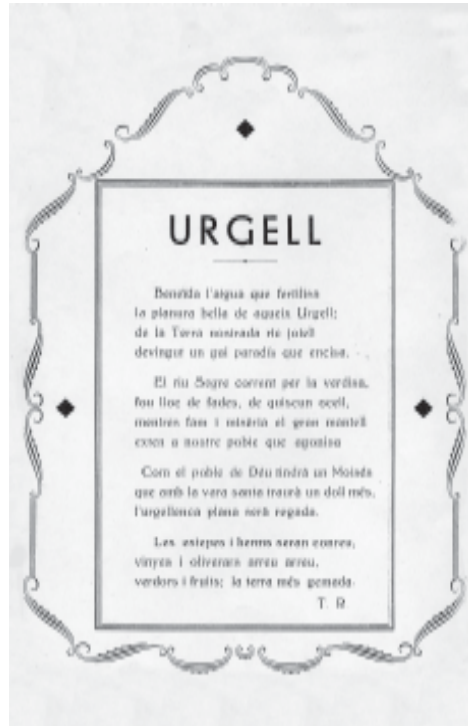
La vila dorm. Ai, quantes parpelles
closes, somniaran a l'amat
però al desvetllar-se, afanyadores
la llum de nou jorn, les il·lusions fondran.

Emili GRABELLS CASTELLS.

ta que canta la terra, l'horta, la placidesa de la gent. Ell es dona a conèixer als Jocs Florals. Precisament els d'Artesa de Segre testimoni-en la consolidació d'un nou poeta lleidatà que, tot i viure immers en l'aurèola noucentista, enyorava la poesia de Verdaguer i de Maragall.

I al mateix any, la revista *Urgell-Segarra* també organitzava els primers jocs florals de Mollerussa amb motiu de la seva Festa Major el dia 15 de maig. L'èxit de participació es va deure, a banda dels premis en metàl·lic, sobretot, a la popularitat dels membres del jurat, presidits per l'escriptor lleidatà Magí Morera i Galícia. La seva vàlua literària ofería al premi una garantia de transparència i professionalitat. L'ajudaven en les funcions de vocals, a banda dels portaveus mollerussencs, Manuel Folch i Torres, Valeri Serra i Boldú, mossèn Àngel Garriga i Josep Iglésies Guizard. El jove poeta barceloní Octavi Saltor aconseguia guanyar, un cop més, la Flor Natural en un certamen urgellenc.

Però siguem justos. L'aportació de la cultura urgellenca a la renaixença literària de Ponent no tan sols es redueix a la celebració de diversos jocs florals que atreuen un poble delerós d'acostar-se als literats, sinó que s'eixampla, sobretot, gràcies a la quantitat de publicacions que s'editen amb la voluntat de seguir les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans. I en aquest aspecte, les terres de l'Urgell fan un intent força seriós d'adequar-se a la modernitat del país. No totes les revistes i periòdics, però, s'adhereixen amb celeritat a les propostes fabri-

anes. Algunes encara viuen totalment ancorades en el passat.

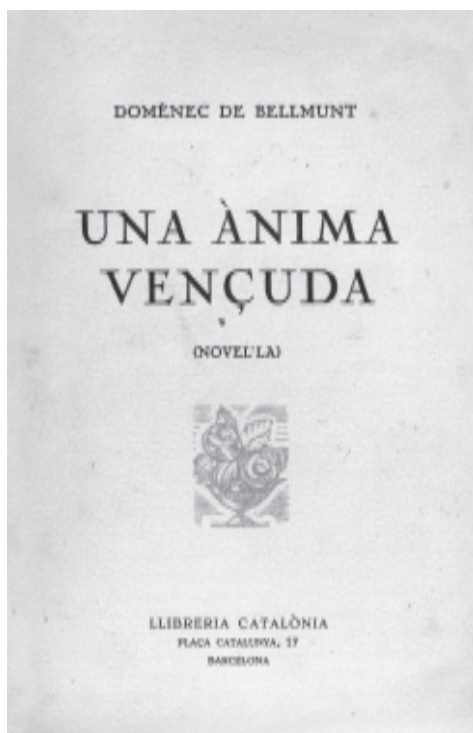
A banda de les publicacions estrictament polítiques o agrícoles, les terres urgellenques gaudeixen d'una vitalitat envejable pel que fa a les revistes literàries o als periòdics que tenen una secció literària fixa. El gran auge de premsa comarcal, que es palesarà amb més força a partir dels anys vint, té els seus fonaments en les publicacions de l'etapa compresa entre 1912 i 1920. Els dos setmanaris catalanistes més importants d'aquest període, *La Falç* de Balaguer i *Lo Pla d'Urgell* de Bellpuig, neixen durant l'any de la celebració dels primers jocs florals de la plana. I aquest fet, emmarcat en l'etapa de plena decadència del Modernisme literari català, no deixa de ser paradigmàtic. No obstant això, des de la secció literària de *Lo Pla d'Urgell*, coordinada pel notari Ramon Arqués Arrufat, encara es valoren les novetats d'autors vinculats a la periclitada estètica del Modernisme, en especial atenció a l'obra de Joan Maragall.

Poemes publicats
a *La Veu d'Urgell*,
núm. 169. Mollerussa
(15 de maig de 1933)

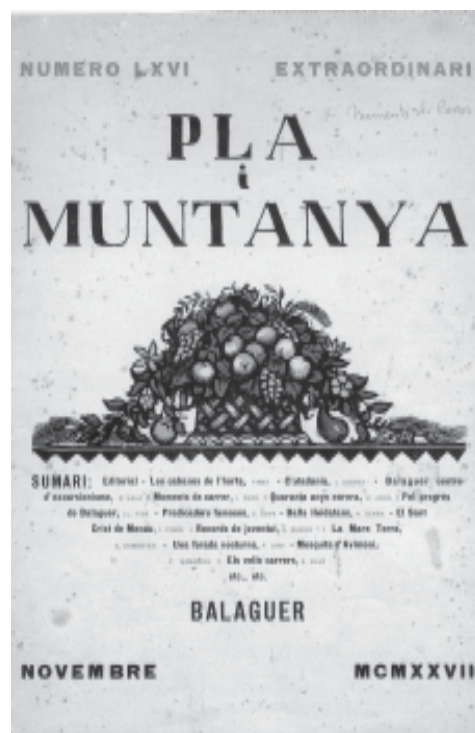
Capçalera de *Crònica
Targarina*
Tàrrrega (1923)

Portada de la novel·la
Una ànima vençuda
de Domènec de
Bellmunt.
 Barcelona (1927)

Portada de la revista
Pla i Muntanya
 Balaguer (1927)

La majoria de col·laboracions poètiques escampades en les revistes d'aquests anys estan amarades de costumisme fervorós. A excepció d'alguns autors, aquesta poesia popular, arrelada al paisatge rural i de propostes sentimentaloides es mou lligada a la tradició vuitcentista, tot i que a poc a poc també es deixen veure poemes de regust maragallà. Les aportacions més consistents dels poetes vinculats a la geografia urgellenca apareixen a *La Falç* i a *La Tribuna* de Balaguer, a *La Signou* de Tàrrega, a *Ressorgiment* d'Agramunt i a *L'Estel* de Les Borges Blanques. Darrere d'aquestes col·laboracions hi ha els noms de mossèn Anton Navarro, Fermí Palau, fra Francesc Iglésias, Jesús Capdevila, Josep Iglésies Guizard, Joan Viladot-Puig i Joan Duch Arqués.

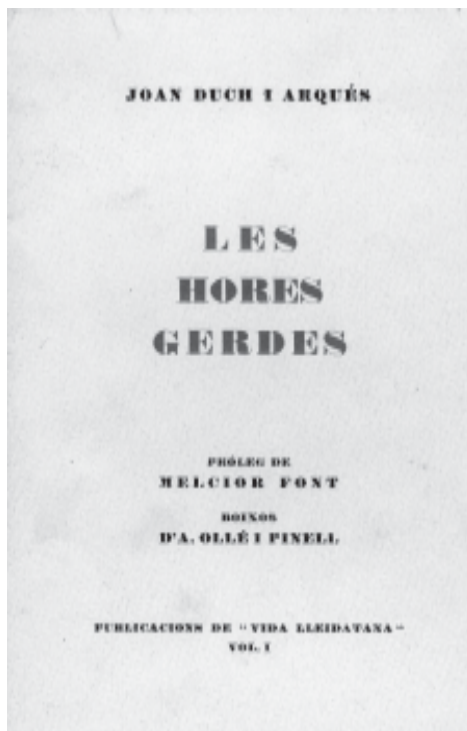
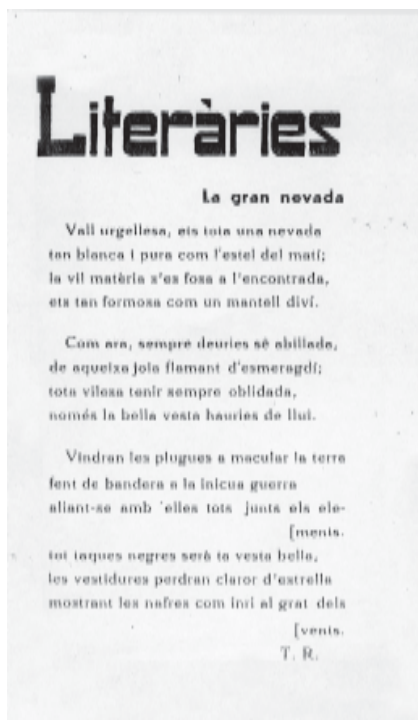
Aquest primer intent de recuperació literària a l'Urgell no trobarà el seu punt més àlgid fins ben entrada la segona dècada del segle XX. Paradoxalment no sembla que la plana pateixi els efectes de la dictadura de Primo de Rivera en el terreny de creació literària. La censura periodística és inevitable, però, en canvi, gràcies a la irradiació noucentista i catalanista, es

viu un moment de renovació fonamental, una època de transició cap a nous valors estètics i culturals i un procés evident de modernització, promogut bàsicament per la nova generació d'entreguerres, la tasca dels quals ja s'intueix ara i es materialitzarà durant els anys de la segona república. A partir dels anys 20, doncs, apareix una generació d'intel·lectuals i escriptors molt actius, capaços d'articular un seguit de propostes innovadores i de força qualitat i de crear infraestructures literàries que fan possible la revitalització de la cultura local. És la generació de Sebastià Armenter, Antoni Ollé, Domènec Carrové, Josep Saurer i Josep Carner-Ribalta a Balaguer, de Jaume Bosch i Barrera a Artesa de Segre, de Josep Güell, Antoni Bonastre i Ramon Novell a Tàrrega, de Ramon Arqués Arrufat, Joan Duch Arqués, Ramon Arqués Gorgues, Miquel Capdevila i el Dr. Josep Cornudella a Juneda, d'Isidre Cuberes, Lluís Tintoré, Manuel Roure, Tomàs Badia i Manuel Solà a Mollerussa i de Ramon Saladrigues a Bellpuig.

A Lleida, també es viu entre 1920 i 1930 un període d'una extraordinària expansió cultural. El gènere predominant és el de la poesia, seguint les pautes marcades per l'arbitrarisme noucentista, com ho prova la publicació a Lleida de la majoria dels reculls dels poetes ponentins Josep Estadella, Jaume Agelet i Garriga o Joan Duch Arqués, tots tres deutors de Magí Morera i Galícia. Els narradors Joan Santamaria, Domènec de Bellmunt o Josep Carner-Ribalta, en canvi, donaran a conèixer les seves obres en editorials de Barcelona.

Capçalera de la Veu
de Balaguer
 Balaguer (1929)

**Poema de Tomàs
Reboll publicat a la
Veu d'Urgell**
núm. 139. Mollerussa
(15 de febrer de 1932)

**Portada del poemari
Les hores gerdes de
Joan Duch Arqués.**
Lleida (1931)

És en el camp de les revistes on aquest procés de canvi arrela amb més solera. Balaguer es converteix en la segona capital cultural de Ponent. A banda de les publicacions informatives com *La Veu de Balaguer* i *Pla i Muntanya* que compten amb una secció fixa de creació literària, diverses revistes estrictament literàries testimonien aquest neguit cultural: *Flama* (1920), *Lletres Joves* (1923), *La Branca* (1924) i *Renaixement* (1924). Tàrrega també viu el canvi amb molta intensitat. Hi ajuda la vitalitat de diverses entitats locals com l'Ateneu, el Patronat de Sant Jordi, el museu targarí o els Pomells de Joventut, les quals creen les seves revistes amb la incorporació de seccions o suplementos literaris. Destaca, pel seu caràcter innovador, el suplement literari de *Crònica Targarina*. La revista *Tàrrega* consagra escriptors urgellencs que han mantingut una trajectòria poètica coherent com ara Josep Iglésies Guizard, Joan Viladot-Puig, Jaume Bosch i Barrera, Joan Duch Arqués o Fermí Palau i Caselles.

Mollerussa, en canvi, centra la seva activitat literària a lloar les excel·lències del paisatge urgellenc i es decanta, més aviat, per incentivar autors locals com ara Enric Mestres Llorens, mossèn Joan Pons, Tomàs Reboll, Esteve Rubió o Emili Graells Castells, entre d'altres. És la intenció primordial de les seccions literàries de les publicacions *Urgell-Segarra*, *Urgell* i *La Veu d'Urgell*. Arbeca vol consolidar la seva presència comarcal amb la creació de la revista *L'Escut* (1923-1926). I des de Maldà, la revista *Segarra* (1925-1927) -quinzenal d'art i de cultura i portaveu dels interessos de la comarca- rep col·laboracions assídues de di-

ferents escriptors lleidatans, entre els quals destaca l'obra poètica de mossèn Anton Navarro i Josep Iglésies Guizard i els reculls folklòrics de Valeri Serra i Boldú.

I a Lleida també, en aquest període, veuen la llum les revistes *Vida Lleidatana* (1926-1930), coordinada per l'advocat Antoni Bergós, i que esdevé l'exemple més emblemàtic de l'herència noucentista a les Terres de Ponent, *Lleida* (1921-1930), que serà dirigida per Ramon Xuriguera - intel·lectual de Menàrguens que consolidarà aquesta revista cultural moderna entre el setembre de 1926 i el juliol de 1928-, i el *Butlletí del Centre Excursionista de Lleida* (1908-1912, 1916 i 1926). En aquest context de difusió de la cultura es crea l'Ateneu Lleidatà el 1924, una entitat estretament lligada a la revista *Vida Lleidatana* que substitueix, en certa manera, els Jocs Florals, interromputs el 1923 a causa de la dictadura de Primo de Rivera.

És cert que, tot i la vitalitat de la premsa literària, encara continuen vigents velles estructures finiseculars com els Jocs Florals. La renovació no és profunda ja que encara sancionen autors i models anteriors, a excepció de mossèn Cinto Verdager i Joan Maragall. I en el

**Capçalera
de la revista Lleida**
Lleida (1928)

camp de la poesia només dos autors s'aparten de la tendència localista de caire sentimental i social: Josep Carner-Ribalta i Joan Duch Arqués. En tots dos escriptors la influència de la cultura francesa és decisiva. I també és cert que la literatura que es fa a l'Urgell viu endarrerida respecte els nous corrents que s'estan imposant en el context literari català. I és que Lleida, fa molt poc, s'ha afermat com a autèntica capital cultural de Ponent gràcies, sobretot, a les revistes, a l'Ateneu Lleidatà i a la posada en funcionament d'empreses dotades d'una gran

ambició, com la Biblioteca Lleidatana, fundada per Felip Solé, Pau Guimet i Antoni Bergós. I l'Urgell n'ha rebut forçosament les seves conseqüències.

El veritable "modernisme" de la literatura urgellenca es produeix precisament a partir de 1923, l'any en què s'han celebrat els Jocs Florals d'Artesa de Segre, de Mollerussa i de Balaguer. La incorporació de l'estètica modernista en el camp de la literatura no deixa de ser, doncs, testimonial.

Bibliografia consultada

- 1.- BORRELL, Josep: *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1980*. Lleida: La Paeria, 1984. La Banqueta, 4.
- 2.- CAMPS i ARBÓS, Josep: "Ramon Xuriguera i la construcció d'una revista cultural moderna. "Lleida"(1926-1930)". *Serra d'Or* (Barcelona), núm. 502 (octubre de 2001): 38-41.
- 2.- CORNUDELLA, Joan: "Mossèn Anton Navarro i els Jocs Florals d'Agramunt de l'any 1912". *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell* (Tàrraga), núm. 7 (abril de 1995): 223-239.
— *Els Jocs Florals de Juneda 1919-1994*. Juneda: Pagès editors, 1996. Publicacions de la Casa de Cultura, 4.
— "Any de Jocs Florals en terres urgellenques. 1923". *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell* (Tàrraga), núm. 11

(abril de 1998): 164-181.

- 3.- CULLERÉS, Miquel Àngel: *Cent anys de premsa periòdica a Mollerussa. 1896-1996*. Mollerussa: Associació Cultural Zèfir del Pla d'Urgell, 1998.
- 4.- MACIÀ, Xavier; CORNUDELLA, Joan: *Pla i muntanya. Antologia poètica de mossèn Antoni Navarro*. Tremp: Garsineu Edicions, 1994. Ex-libris, 1.
- 5.- MONCASI, Nativitat: *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.
- 6.- SANVICÉN, Paquita; BORRELL, Josep. *La Renaixença a Lleida. Lluís Roca i Florejachs-Josep Pleyan de Porta*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1998. Biblioteca Literària de Ponent, 6.